

UMRETI NI MOGLA STARA SIBILA**Prešeren in antika**

Ob dvestoletnici pesnikovega rojstva napisal Jože Kastelic. Založba Modrijan. Ljubljana 2000, 278 str., 6600 SIT.

Izid omenjene knjige prof. Jožeta Kastelica predstavlja še enega od dogodkov v sklopu proslave 200-letnice Prešernovega rojstva. Delo je nastalo na osnovi njegove (kot sam pravi) »že davno napisane in neobjavljene« doktorske disertacije, ki jo je za izdajo v knjižni obliki dopolnil in obogatil ne le vsebinsko, ampak tudi oblikovno. Naslov sam skriva v sebi globoko simboliko; na eni strani kaže na simbolično povezavo med Sibilo, ki ni mogla umreti prej, dokler se ni dotaknila prsti iz svoje domovine (zgodba je povzeta po Serviju) in Prešernom kot prvim imenom slovenskega parnasa ter aludira na njuno nesmrtnost, po drugi pa že sam po sebi kaže na Prešernovo izjemno poznavanje antike. Sam avtor poudari, da ne gre za historiografsko sintezo in ne za obravnavo z vidika filozofije, psihologije ali slovstvene zgodovine; preprosto povedano obravnava in utemeljuje Prešernove stike in srečanja z grško in rimsko antiko.

Prvo poglavje (*Rodna vas*) je posvečeno Prešernovemu otroštvu in na kratko predstavi njegovo otroštvo do odhoda k stricu na Kopanj.

Drugo poglavje (*Od padca Bastilje v Parizu do marčne revolucije na Dunaju*) obravnava splošne zgodovinske razmere obdobja, v katerem je Prešeren živel in deloval, obdobje, ki so ga zaznamovali veliki družbeni in politični pretresi. V tem času se pri narodih poraja nacionalna (samo)zavest, Evropo pretresajo revolucije, porajajo se nasprotja med novimi miselnimi tokovi in idejami (liberalizem) na eni strani

in konzervativnimi silami, ki neuspešno skušajo zajeziiti prodor teh idej na drugi strani. V strnjem pregledu bralec lahko spremlja prikaz razmer od Amerike, Francije, Italije, Poljske (upor Poljakov proti Rusom), Grčije (upor proti Turkom), Srbije (upor proti Turkom) do krize, ki je zajela tudi naše kraje v času oblasti Franca I. in Metternicha; to obdobje je v našo zgodovino zapisano kot obdobje birokracije in policijske države, obdobje hudih pritiskov, cenzure in nadzora na vseh področjih življenja in dela, konča pa se z letom 1848. Kljub vsemu naštetemu pa v tem obdobju izobrazba in slovenščina prodirata v javno življenje.

V poglavju *Prešernova srečavanja z antiko* najdemo odgovor na vprašanje, kje se je Prešeren preprijal z antiko. Najprej je v osnovnih potezah predstavljena zgodovina šolstva od jezuitskih gimnazij (kjer je bil izrazit poudarek na pridobivanju klasične izobrazbe, še posebej latinščine, vendar brez posebne obravnave kulturne vsebine antike), njihove ukinitve (1773, ki sovpade z ukinitvijo jezuitskega reda), oblikovanja šestrazrednih gimnazij (4 gramatikalni razredi in 2 humanitetna, ki so omogočali vpis na licej, ta pa na univerzo), sprememb v šolstvu za časa ilirskih provinc (slovenščina kot učni jezik (!), obvezen pouk francoščine) do podržavljenja osnovnih šol in gimnazij, uvedbe obveznega šolstva za časa Marije Terezije ter pomena teh ukrepov za naše šolstvo. Ob tem spremljamo mladega Franceta ob njegovem šolanju.

Precej prostora je posvečenega učbenikom, ki so bili v Prešernovem času v rabi v šolah. Skozi predstavitev teh spremljamo metodiko pouka od začetnih korakov v slovnici do branja najzahtevnejših lektir (*Lateinische*

Sprachlehre, Erster Theil; Grammaticae Latinae pars altera; Chrestomathiae Latinae pars prior; Chrestomathiae Latinae pars posterior idr.). Sumarna predstavitev učbenikov in avtorjev je združena tudi z opozorili na odlomke v Prešernovih pesmih, kjer najdemo nedvomne tematske povezave, pred nami pa zaživi celotna paleta latinskih piscev od Plavta, Terencija, Cicerona, Salustija, Livija, Nepota, Ovidija, Horacija, obeh Plinijev, Seneke, Lukana, Valerija Maksima, Avla Gelija, Perzija, Juvenala, Svetonija, Avrelija Viktorja, Justina idr. do neolatinskih piscev (Antoine Muret, John Owen). Tudi grški učbeniki (*Grammaticae Graecae Sectio I, Brevis grammaticae Graecae sectio II* idr.) in avtorji, ki jih najdemo v njih (Ezop, Ajlijan, Plutarh, Strabon, Stobaj, Herodot, Ksenofont, Homer, Heziod, Teognis, Lukijan, Dionizij Halikarnaški idr.), so predstavljeni na enak način. Poglavlje se zaključí s Prešernovo latinsko maturitetno nalogo, s prevodom v latinščino po nemški predlogi (odlomek iz Valerija Maksima).

V poglavju *Prešernova antična metrika* se srečamo s prisotnostjo in pestrostjo antičnih metričnih oblik v njegovih delih, največ prostora pa je namenjeno obravnavi heksametra. Poglavlje bo zanimivo tudi za bralca, ki ne pozna antične metrike, saj je zgoščeno predstavljen tudi njen razvoj in raba nekaterih metričnih oblik.

Predstavitev recepcije antike od cerkvenih piscev, bizantinskih piscev, srednjega veka, Danteja, Petrarce, Boccaccia, Moora, Lutra, Nikolaja Kuzanskega, Erazma Rotterdamskega, pri nas Piccolominija, celjskih grofov (njihovega neposrednega in posrednega vpliva), Kristofa Ravbarja, angleškega razsvetljenstva, nemške idealistične filozofije, jenske šole visoke romantike itn. do slovenske roman-

tike prehaja v kratko predstavitev antičnih avtorjev, ki so zaznamovali Prešernovo poezijo. Seveda ni naključje, da prvo mesto v kanonu piscev, ki so vplivali na prvo ime slovenskega pesništva, zaseda prvo ime rimskega pesništva – Horacij. Sledijo mu Vergilij, Ovidij, Katul, Tibul, Propercij, Lukan idr., med grškimi pa Homer, Alkaj, Sapfo, Arhiloh idr. Kratki predstavitvi življenja in dela vsakega avtorja sledi kratka analiza vpliva na Prešerna. Najobsežnejše poglavje pa je namenjeno analizi in obravnavi Prešernovih antičnih podob, tem in simbolov; razdeljeno je po posameznih skupinah pesmi. V *Zabavljicah* so Prešernovi vzorniki Horacij, Ezop in Marcijal. V *Sršenih* je najvidnejši antični motiv v epigramu na Stanka Vraza, v katerem najdemo originalni citat iz Lukanovega dela *Farzalija* (*Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni*). Med *Zabavljivimi soneti* oz. *Literarnimi šalami in satirami* velja izpostaviti edini v latinščini spesnjeni tekst *Error typi*, v katerem posnema Ovidija, in osrednjo invektivo *Apel in čevljar*, v kateri povzema zgodbo, ki jo najdemo pri Pliniju starejšem; obe pesmi sta naperjeni proti Kopitarju, zadnja vrstica iz pesmi *Apel in čevljar* (*Le čevlje sodi naj Kopitar – ne supra crepidam sutor iudicaret*) pa je kar ponarodela in prešla v pregovor. V *Ljubezenskih pesmih* se Prešeren naslanja na rimske lirike: Propercija, Horacija, Katula, Vergilija (vrh rimske lirike), najdemo pa še veliko drugih aluzij in motivov iz antike. V *Ljubeznjenih sonetih* je čutiti vpliv Horacija, Ovidija, Katula in Alkaja, čeprav v sonetih samih ni veliko antike, ker je kot snov bolj postranskega pomena. Motivi *Sonetnega venca* so sorodni nekaterim Horacijevim, Ovidijevim in Evripidovim motivom (motiv Orfeja, motiv Oresta). *Sonetje nesreče* ima-

jo vzporednice pri Katulu in Horaciju, v *Krstu pri Savici* (v knjigi je obdelan po dejanjih) pa velja kot vzporednico in vzor izpostaviti pripovedko o Hero in Leandru, Homerja in Vergilija (zlasti 2. spev Eneide (Enejeva pripoved Didoni in njenim dvorjanom)). Vse naštetu so zgolj drobci iz obsežne obravnave motivov.

Pristop k obravnavi posameznih skupin pesmi je nekako »svetonijanski«; pri tem imam v mislih shemo, ne tematiko obravnave, ki poteka po določnem vzorcu: a) literarna klima in literarnozgodovinski pogled na obdobje, v katerem (oz. kateri) so nastajale pesmi; b) izid pesmi; c) (morebitni) odmevi; č) razlaga motiva (pomen in utemeljitev rabe); d) antični vzori; e) pojavljanje motiva pri sodobnikih. Zaporedje obravnave ni vedno enako.

Delo je strnjen prikaz prenosa antične misli, ki jo v Prešernovih pesmih sicer opažamo, se pa njenega pomena in ozadja dostikrat ne zavemo ali pa ga celo ne razumemo. V obravnavo so zajeta vsa Prešernova dela v slovenščini in nemščini, tudi pisma. Avtor lepše in natančneje kot kdor koli pred njim prikaže prelivanje antičnih motivov oziroma njihovo vključevanje v Prešernovo liriko ljubezni, pesniške in osebne usode, ljubezni do rodne zemlje in naroda, v odzive na vprašanja časa, prvenstveno literarna in kulturna vprašanja, preko njih pa tudi na politična. Skozi analizo in primerjavo Prešernovih antičnih motivov vleče motivne, kompozicijske in metrične vzporednice. V obravnavo zajema tudi širši literarni, znanstveni, kulturni in politični okvir, kot npr. ko obravnava idejo o Slovencih kot prastarem in avtohtonem narodu (človek si ne more kaj, da ne bi ob tem povlekel vzporednic z današnjimi pobožnimi

željami venetologov) in analizira Prešernov odnos so nje. Obravnava se ne osredotoča zgolj na iskanje antičnih elementov, motivov in vplivov, ampak zajema tudi Prešernove sodobnike in njihov vpliv na Prešerna in njegovo ustvarjanje. Pomembna so tudi opozorila na številne reminiscence (npr. motiv ladje na viharnem morju, ki je literarni topos že v antiki (Alkaj, Horacij)), najdemo pa ga tudi pri Prešernu v 3. ljubezenskem sonetu (O Dioskurih). Pri obravnavi nekaterih motivov so dragocena tudi opozorila na iste motive pri sodobnikih (npr. zgodba o Apelu in čevljarju pri Puškinu v pesmi *Sopoznik*). Ne ukvarja se le z vprašanji nastanka, ampak tudi z vprašanji ozadja nastanka pesmi: odkod je ali bi lahko črpal motive oz. kako so nekateri motivi našli pot do Prešerna, kot npr. zgodba o Abderitih in oslovi senci, s katero naj bi se (domnevno) seznanil preko Christopharta Wielanda. Posebej zanimiva je obravnava antike na naših tleh oziroma analiza motivov, ki se vežejo na antiko v našem prostoru (npr. *Elegija svojim rojakom, Očetov naših imenitna dela*). Avtorjeve lastne ocene se prepletajo z opozorili na ugotovitve drugih prešernoslovcev (L. Pintar, J. Marn, A. Fékonja, Anton Slodnjak idr.) in vrednotenjem slednjih.

V zaključnih mislih avtor poda kratek pregled raziskovanja antike v prešernoslovju. Ob oceni Prešerna in njegovem črpanju iz nje ne smemo iti predaleč, saj vanjo ne posega za vsako ceno in antika njegovi poeziji ne jemlje izvornosti. Prav nasprotno: je ena od njenih pomembnih sestavin in Prešernov odnos do nje se je z ustvarjanjem, pesniškim razvojem in pod vplivom takšnih in drugačnih trenutkov njegovega življenja spremenjal.

Naj ob koncu na kratko povzamem besede prof. Kastelica, s katerimi zaključuje svojo knjigo, z njimi pa je zaključil tudi predstavitev svoje knjige na tiskovni konferenci: »Prešernovi sodobniki so bili skoraj vsi meščanskega ali celo plemiškega rodu: v Angliji Byron, v Nemčiji Goethe, Hardenberg, Novalis in Heine, na Poljskem Mickiewicz, v Rusiji Puškin, na Češkem Mácha, na Madžarskem Petöfi, v Italiji Leopardi, v Avstriji Grilparzer, v Ameriki Poe, v Srbiji Radičević, v Črni gori Njegoš itd., Slovenci pa imamo – Ribičevega Franceta iz Vrbe.«

Ob razpravah prešernoslovcev ali filologov gre za prvo večje delo, ki sistematično in natančno obdeluje

vpliv in prisotnost antike v Prešernovem pesništvu. Ob nadvse zanimivi in dragoceni vsebini je zelo pohvalno, da so vsi citati iz antičnih del prevedeni, poseben čar pa dajejo knjigi tudi ilustracije in slike. Knjiga bo dragocen pripomoček ne le za tiste, ki se ukvarjajo s književnostjo, antiko ali zgodovino, ampak tudi za vsakogar, ki bi želel spoznati Prešerna, obdobje, v katerem je živel, in razmere, v katerih se je oblikovalo njegovo pesništvo.

Delo daje bralcu vedeti, da prihaja izpod peresa pravega, vsestranskega humanista in predstavlja hvaležno branje tako za zahtevnejšega kot tudi za manj zahtevnega bralca.

Matej Hriberšek